

credietstructuur. Zij zou dus alleen tot verhooging van de prijzen aanleiding geven, indien zij zou leiden tot een directe uitzetting der credietverleening en der geldeireulatie.

Onze slotconclusie is dus deze, dat noch de prijzen der diverse goederen noch de winst in bepaalde bedrijfstakken na een devaluatie evenredig aan het depreciatie-percentages zullen veranderen, doch dat hier groote verschillen in de diverse bedrijfstakken te constateren vallen. Bovendien zijn die veranderingen afhankelijk van de omstandigheden waaronder een depreciatie plaats vindt.

H. A. KAAG.

DE WET OP DE GOUDCLAUSULE 1937

Een van de „gevolgen” van de muntdepreciatie is de Wet van 24 Mei 1937, houdende maatregelen tot nietigverklaring van goudclausules in bepaalde overeenkomsten („Wet op de Goudclausules 1937”), S. 204, in werking getreden op 28 Mei 1937 met terugwerkende kracht tot en met 26 September 1936.

In en buiten het parlement is over de merites van deze regeling een heftige strijd gevoerd, zoowel ten aanzien van het beginsel als van de uitwerking. Het komt ons voor, dat het weinig nut heeft de argumenten van voor- en tegenstanders breedvoerig uiteen te zetten, nu de beslissing eenmaal is gevallen: van groter belang is op het oogenblik de vraag welke gevolgen de wet in de praktijk zal hebben, wat de inhoud en beteekenis der verschillende bepalingen zijn en welke overeenkomsten erdoor worden getroffen. Dit lijkt ons des te meer geboden omdat, naar hieronder zal blijken, de wetgever niet in staat is geweest zijn bedoeling zoodanig te formuleeren, dat redelijke twijfel is uitgesloten; integendeel, het wetje werpt een aantal vragen op, waarop het antwoord vaak hoogst twijfelachtig is en hoe meer men zich in de materie verdiept, des te meer vraagteekens is men geneigd te zetten.

Een schrijver¹⁾ heeft het onderwerp zeer goed en weldoordacht genoemd: „het resultaat ..... zeer Nederlandsch: het is alles kort en bondig, praktisch, voorzichtig en toch doortastend ..... en de beurs werd ontzien”. Ook als men aanneemt, dat de auteur het oog heeft op de effectenbeurs, en niet op de beurs van de ongelukkige crediteuren, die in hun overeenkomsten een goudclausule hebben opgenomen, zelfs als men bereid zou zijn met hem de vele opgesomde deugden als specifiek Nederlandsch te erkennen, dan nog is naar het ons voorkomt alleen de qualificatie „kort” uit Mr. Perquin's dithyrambe te onderschrijven.

Wij hebben van den beginne af aan behoord tot hen, die het onderhavige wetje overbodig en onbillijk achtten, wij meenen nog steeds dat men beter den rechter had kunnen overlaten in ieder voorkomend geval de zaak te beoordeelen en zoo noodig de gevolgen van de depreciatie over partijen te verdeelen, wij zijn nog steeds van oordeel dat men ongemotiveerd incidenteel heeft ingegrepen en zich of geheel van inmenging had behooren te onthouden of de gevolgen van de depreciatie had moeten regelen in geheel het rechtsleven, doch afgescheiden van dit alles; de uitwerking van 's wetgevers plannen is technisch-juridisch niet zeer gelukkig uitgevallen.

Edoch, men heeft de wet te aanvaarden zooals zij daar ligt en wij zullen dan ook trachten haar bepalingen te analyseeren zonder verdere critiek.

De quintessens van de wet ligt in Art. 2, luidende:

„Ingevolge deze wet zijn nietig goudclausules, voorko-

mende in binnenlandsche overeenkomsten van geldleening of van vestiging van altijddurende renten, van verhuring of verpachting, of tot vestiging van een zakelijk recht op een onroerende zaak, welke vóór 27 September 1936 zijn aangegaan”.

Twee uitdrukkingen vragen hier terstond om nadere uitleg: wat is een goudclausule en wat is een binnenlandsche overeenkomst. Het antwoord daarop vindt men prompt (of liever al te prompt, want naar publiekrechtelijk voorbeeld gaan de definities vooraf) in artikel 1, waar men leest:

„Deze wet verstaat onder:

- a. Goudclausules: alle clausules en alle bedingen, in welke vorm of onder welke benaming ook opgesteld, welke de strekking hebben den schuldeischer voor de gevolgen van waardedaling van den gulden ten opzichte van het goud geheel of ten deele te vrijwaren.
- b. Binnenlandsche overeenkomsten: overeenkomsten, waarbij de door den schuldenaar aangegeane verplichting hetzij is uitgedrukt of mede is uitgedrukt in een bepaald bedrag van de munt van het Koninkrijk, hetzij is uitgedrukt uitsluitend in goudgewicht, hetzij in de tegenwaarde daarvan in de munt van het Koninkrijk, indien althans op 26 September 1936 de nakoming dier verplichting slechts binnen het Koninkrijk rechtsgeldig zou hebben kunnen plaats vinden.

Allereerst de vraag: Wat is — of liever, wat verstaat de wet onder — een goudclausule.²⁾

Vast staat, dat men een teleologisch criterium op het oog heeft gehad, een criterium dus, waarbij het *doel* van partijen (de „*strekking*” der overeenkomst) den doorslag moet geven. Bedoeling moet zijn geweest den schuldeischer geheel of gedeeltelijk te vrijwaren tegen depreciatie van den gulden; of deze bedoeling al dan niet aanwezig was zal de rechter in geval van geschil moeten uitmaken (zoo ook uitdrukkelijk de Memorie van Toelichting). Meestal (bij hypothecaire leeningen b.v.) zal de „*strekking*” wel duidelijk zijn, maar men doet goed zich te realiseren, dat niet iedere verbintenis om goud of goederen te leveren, een goudclausule in den zin der wet behoeft te zijn. De Memorie van Toelichting zelf wijst b.v. op de soms voorkomende bepaling in een pachtcontract, waarbij de verpachter de keuze heeft tussehen een som gelds of een aandeel in de opbrengst van den oogst; aan de mogelijkheid van depreciatie van het betaalmiddel behoeft dan in het geheel niet te zijn gedacht.

Het is duidelijk dat door dit criterium-der-strekking de grenzen van het wettelijk begrip „goudclausule” *materieel* zeer wijd worden getrokken, veel wijder dan in de depreciatie-wetgeving van bijna alle andere landen. Immers, niet alleen de goudclausules in financieel technischen zin vallen eronder, maar evenzeer valutawaarde-clausules, goederenwaarde-, index- en beëindigingsclausules.³⁾

De eenige vraag, die men zich behoort te stellen is steeds weer deze: „Is de strekking van de bepaling om den crediteur geheel of ten deele te vrijwaren voor de gevolgen van een waardedaling van den gulden ten opzichte van het *goud*.” Op dit

²⁾ Zie hierover ook Mr. N. Okma in Ned. Jur. Blad 1937, pag. 172.

³⁾ De Memorie van Toelichting zegt, dat onder de wet o.m. zullen vallen die bedingen, waarbij bepaald is dat, in geval van depreciatie van de munt, een hypothecaire geldleening opeischbaar zal zijn; dergelijke opeischbaarheidsclausules behoeven o.i. echter niet per se door de wet te worden getroffen, want blijft het depreciatie-percentages stabiel, dan is het verlies toch geheel voor den crediteur. De bedoeling kan zijn eenvoudig bij depreciatie het geld „los te maken”; de beslissing is hier aan den rechter. Wel zullen de beëindigingsclausules bij huur- en pachtovereenkomsten o.i. practisch steeds onder de wet vallen.

¹⁾ Mr. F. P. J. Perquin in Ned. Jur. Blad 1937, pag. 77.

laatste punt: waardedaling ten opzichte van het goud, moge hier de nadruk worden gelegd. Het is zeer wel mogelijk, dat bij partijen voorgezeten heeft het streven om den crediteur te beveiligen tegen een waardedaling van den gulden ten aanzien van een andere valuta en dan valt de clause niet onder de wet. Mr. *Okma* b.v. acht zeker nietig een bepaling, waarbij men zich verbindt ter keuze van den crediteur te betalen £ 100.— of f 900.—; o.i. is dit niet juist in het geval de bedoeling geweest is den crediteur te behoeden tegen de gevolgen van een daling van den gulden ten aanzien van het Pond, los van een gouduitvoerverbod uit Nederland.

Kan er dus in een bepaald verschil van meening bestaan of men met een goudclause te doen heeft wat de strekking betreft, het door den wetgever opgestelde criterium is duidelijk en in twijfelgevallen beslist de rechter.

Veel moeilijker te beantwoorden echter achten wij de vraag of de wet naast het materieel een formeel criterium heeft aangelegd en zoo ja, welk. Moet binnen de overige door de wet gestelde grenzen *alles* vernietigd worden wat bedoelde strekking heeft of is daarenboven nog vereischt dat die strekking in een bepaalde clause, in een accessoir beding dus, is neergelegd?

Oorspronkelijk waren wij zeer geneigd de opvatting te aanvaarden dat er inderdaad naast het materieel nog een formeel criterium is en wel dit, dat de verplichting van den debiteur als hoofdverplichting, of althans alternatief, gelijkwaardig met de andere, een guldenschuld moest zijn.

Ongetwijfeld zijn voor deze opvatting krachtige argumenten aan te voeren:

1. De woorden van Artikel 1 sub a wijzen in deze richting. „Alle clauses en bedingen, in welchen vorm of onder welke benaming ook opgesteld” doet alleen denken aan bijkomstige verplichtingen, niet aan hoofdverplichtingen. Als ik een paard koop tegen 20 gouden tientjes, dan is die koop-prijs naar juridisch spraakgebruik geen „beding of clause”, maar de hoofdverplichting van den koper.
2. De Memorie van Toelichting gaat klaarblijkelijk uit van de veronderstelling, dat er een hoofdverplichting of alternatieve verplichting in guldens is; b.v. „Nu goudwaarde- en andere waarborgclauses nietig zijn ingevolge de wet, blijft voor den schuldenaar slechts de verplichting over te voldoen het nominale bedrag in guldens, dat in het contract genoemd werd als primaire verplichting. Is een verplichting alternatief aangegaan in guldens of een of meer buitenlandsche valuta, dan blijft, nu de waarborg-clause gelegen in de vreemde valuta nietig wordt verklaard, ook slechts een verplichting tot betaling van het bedongen aantal guldens over.” Een verder spreekt de regering over „goudclauses, door welker werking immers het *oorspronkelijk* bedrag in guldens wordt verhoogd”. Met vele voorbeelden zou dit nader te adstrueeren zijn.
3. Hoewel de wet het nergens met zoovele woorden zegt, gaat zij er klaarblijkelijk van uit, dat alleen de goudclause vernietigd wordt, dat de overeenkomst overigens (en dus met gewijzigden inhoud) blijft bestaan. Maar hoe moet dat dan als de goudclause niet is een bijkomstige, maar een hoofdverplichting? Neem de volgende verbintenis: Ik verbind mij over een jaar te betalen de tegenwaarde in guldens van X Pond, te berekenen naar den zichtkoers op Londen van den dag van betaling. Materieel zal dit wel bijna steeds een goudclause zijn in den zin der wet, maar wat zijn de gevolgen? Artikel 3 (waarover later) is hier niet van toepassing.

maar hoe kan men dan de wet toepassen? Indien men de „goudclause” laat vervallen, blijft er van de heele verbintenis niets over! *Okma*, t.a.p. schijnt het Pond dan te willen omrekenen tegen den koers van 26 September 1936, maar waarop berust dat?

Deze argumenten maken het zeer verleidelijk de volgende stelling op te zetten: de wet geldt alleen voor goudclauses als bijkomstige bedingen bij een verbintenis die ten principale of althans alternatief luidt in Nederlandsch courant.

Toeh meenen wij deze stelling te moeten verwerpen en wel hoofdzakelijk op grond van Art. 3, luidende:

„Wanneer in de in artikel 2 bedoelde overeenkomsten de verplichting van den schuldenaar hetzij is uitgedrukt of mede is uitgedrukt in Nederlandsche gouden munt, hetzij is uitgedrukt uitsluitend in goudgewicht, hetzij in de tegenwaarde daarvan in de munt van het Koninkrijk, is de schuld gekwet, indien betaling plaats vindt van de tegenwaarde van de verschuldigde hoeveelheid goud in munt van het Koninkrijk, omgerekend tegen een koers van f 1653.44 voor één kilogram goud”.

Immers, de wet brengt hier ook overeenkomsten, waar bij de verplichting van den schuldenaar *uitsluitend* is uitgedrukt in goudgewicht onder haar werking door daarvoor een omrekeningskoers van f 1653.44 voor te schrijven, zoodat zij *hier* niet aan een accessoire verplichting kan hebben gedacht. Of moet Art. 3 als een geheel zelfstandige bepaling worden gezien, onafhankelijk van het begrip goudclause? Maar daar staat tegenover de passus uit de Memorie van Toelichting:

„De verplichting tot betaling van een zeker gewicht in goud is een goudclause in den zin van artikel 1 onder a en wordt nietig verklaard door artikel 2, j°. artikel 1 onder b.

Naar het ons voorkomt ligt de moeilijkheid in den minder gelukkigen technischen opzet van de wet; eerst wordt gedefinieerd wat een goudclause is (Art. 1 sub a), maar daarna wordt de nietigverklaring van goudclauses weer beperkt tot z.g. binnenlandsche overeenkomsten. Dit ware geen bezwaar, indien men niet in het criterium van wat binnenlandsche overeenkomsten zijn, weer iets „goudachtigs” had binnengesmokkeld. Om het paradoxaal te zeggen: het „goudgehalte” van deze wet ligt meer in het begrip binnenlandsch dan in het begrip goudclause.

Bij deze opvatting, waarbij men het begrip goudclause alleen materieel interpreteert en de beperking zoekt in het begrip binnenlandsch, laat zich ook Artikel 3 beter verklaren. Immers, dan is het voorbeeld hierboven sub 3 aangehaald wel een goudclause, maar geen binnenlandsche, zoodat de wet er niet op van toepassing is, hetgeen nog nader zal worden uiteengezet. Art. 3 slaat dan, zooals zal blijken, niet terug op goudclauses als bedoeld in Art. 1a, maar op binnenlandsche goudclauses (Art. 1a j°. 1b) en dan is er geen lacune in dat artikel, zooals Mr. *Okma* meent.

Alles bijeen genomen achten wij dus voor het bestaan eener goudclause in den zin der wet *alleen het materiele criterium van belang* en aanvaarden dus het bestaan daarvan dan, wanneer *eenig deel* der overeenkomst zoo is geredigeerd, dat daaruit de strekking is af te leiden den schuldeiseher voor de gevolgen van waardedaling van den gulden ten opzichte van het goud geheel of ten deele te vrijwaren.

Nu is de rest berekkelijk eenvoudig. De goudclause is nu

nietig⁴⁾ indien zij voorkomt in een overeenkomst, die voldoet aan de volgende vereisten:

- a. een overeenkomst is van geldleening of van vestiging van alijdurende renten, van verhuring⁵⁾ of verpachting of tot vestiging van een zakelijk recht op een onroerende zaak,
- b. aangegaan is vóór 27 September 1936,
- c. valt onder de uitdrukking „binnenlandsche overeenkomst”, zooals die in Art. 1b is omschreven,
- d. niet is een ter beurze van Amsterdam genoteerde geldleening (Art. 4).

De beide eerste vereisten en het laatste behoeven niet veel toelichting, terwijl ten aanzien van het derde de wet een zeer formeel criterium gegeven heeft: „Binnenlandsch” is een overeenkomst, waarbij de door den schuldenaar (bedoeld zal wel zijn den geld- of goudschuldenaar) aangegane verplichting

- 1°. uitsluitend of mede een guldens-schuld is ofwel uitsluitend (dus niet alternatief met iets anders) een gewicht aan goud of de tegenwaarde van een gewicht aan goud in guldens:
- 2°. op 26 September 1936 uitsluitend binnen het Koninkrijk rechtsgeldig zou kunnen zijn nagekomen (klaarblijkelijk is bedoeld: als de vordering dan opeisbaar zou zijn geweest en de crediteur niet met betaling in het buitenland zou genoegen genomen hebben).⁶⁾

Aangenomen, dat de strekking is om den crediteur te vrijwaren tegen depreciatie, kunnen wij als voorbeeld de volgende oplossingen geven:

- A. Ik verbind mij U te betalen de tegenwaarde van 1 KG fijn goud in guldens: *nietig* (want een binnenlandsche overeenkomst).
- B. Ik verbind mij U te betalen de tegenwaarde van 1 KG fijn goud in Engelse Ponden: *geldig* (geen binnenlandsche overeenkomst).
- C. Ik verbind mij U te betalen de tegenwaarde in guldens van £ x, te berekenen naar den zichtkoers op Londen van den dag der betaling: *geldig*⁷⁾ (geen „bepaald” bedrag van de munt van het Koninkrijk en ook niet de tegenwaarde van goud, dus géén binnenlandsche overeenkomst).
- D. Ik verbind mij U te betalen £ x of de tegenwaarde daarvan in guldens naar den zichtkoers op Londen op den dag der betaling: *geldig* (als C.).

Index-goederen en opzeggingsclausules zullen wel meestal nietig zijn; immers bijna steeds zal de eigenlijke schuld zijn uitgedrukt in een bepaald bedrag aan guldens (dus: binnenlandsche overeenkomst), terwijl dan afzonderlijk bepaald is, dat dat bedrag zal worden verhoogd in evenredigheid met de stijging van het indexcijfer, resp. dat een overeenkomst kan worden opgezegd bij depreciatie.

⁴⁾ Of vernietigbaar? De terminologie zegt niet veel, omdat de wetgever herhaaldelijk de woorden nietig en vernietigbaar door elkaar gebruikt. Wij neigen tot de vernietigbaarheid, omdat het hier betreft een ingrijpen van den wetgever in reeds bestaande contractuele verhoudingen, waarbij men toch partijen wel de vrijheid zal laten vrijwillig het pacta sunt servanda te handhaven.

⁵⁾ De Nederlandsche wetgever schijnt het tegenwoordig niet meer noodig te achten in een privaatrechtelijke materie de terminologie van het Burgerlijk Wetboek te volgen.

⁶⁾ Dit kan tot wonderlijke consequenties leiden, zooals Mr. Salomon in N.J.B. 1937 pag. 312 terecht opmerkt. Als mijn crediteur woont in Londen en niets is afgesproken moet ik in het algemeen in Londen betalen en blijft de goudclausule dus van kracht; verhuisde hij vóór 26 September 1936 naar Manchester, dan moet ik overeenkomstig art. 1429 l.l. in Nederland betalen en is de goudclausule vervallen!

⁷⁾ Mr. Okma, t.a.p. denkt hierover anders; o.i. ten onrechte, omdat men zich eenvoudig af te vragen heeft: is het een „binnenlandsche” overeenkomst.

Rest ons nog de bepaling van Artikel 6:

„Deze wet treedt in werking met ingang van den dag na dien harer afkondiging.

Zij werkt terug tot en met 26 September 1936”.

De wet is afgekondigd op 27 Mei 1937 en dus in werking getreden op 28 Mei 1937. Wat beteekent het tweede lid? O.i. dat betalingen op goudbasis, gedaan tussehen 26 September 1936 en 28 Mei 1937 kunnen worden teruggevorderd, voorzover zij overtreffen het bedrag, dat met inachtneming van deze wet zou moeten zijn betaald. Maar opzeggingen van pacht of hypotheek, op grond van een opzeggingsclausule gedaan? Als partijen feitelijk het contract nog niet beëindigd hebben zal de opzegging wel geen effect (meer) sorteeren; als zij een nieuwe overeenkomst gesloten hebben zal deze wel vernietigbaar zijn. Maar zal de oude dan herleven? En de reeds afbetaalde hypotheecaire geldleening? Kan men in dat geval het geleende bedrag op grond van nietigheid der opzeggingsclausule weer op de oude voorwaarden opvorderen? Ziedaar enkele vragen, omtrent wier beantwoording de wetgever zich niet schijnt te hebben bekommerd. Wij hebben gemeend de hoofdvragen van deze vragen-zware wet min of meer uitvoerig te moeten behandelen, maar mogen nu geen plaats meer in beslag nemen voor bijzonderheden.

Het resultaat van ons onderzoek is dus, dat voor de praktische toepassing van de wet het zwaartepunt meer ligt bij de vraag, of men te doen heeft met een binnenlandsche overeenkomst dan of al dan niet een goudclausule aanwezig is. En voor deze belangrijke vraag heeft men gelukkig een tamelijk duidelijk criterium.

P. W. KAMPHUISEN

DE INKOMSTEN- EN VERMOGENSBELASTINGEN EN DE DEPRECIATIE VAN DE GULDEN

---

§ 1. De leer van de vervangingswaarde.

Wie de rol kent, die de term „goed koopmansgebruik” in de jurisprudentie speelt, zal begrijpen, dat ik tot een zelfstandige waardering van de leer van de vervangingswaarde gedwongen ben, ten einde haar verhouding tot de inkomstenbelasting te kunnen bepalen. Want de belastingrechter (hier en later: met inbegrip van de belastingadministratie) zal, bij toepassing van deze leer door den ondernemer, die waardering gaan verrichten, en men vraagt thans van mij des rechters pad te verkennen.

De kennisneming van hetgeen Prof. *Limperg* en zijn medestanders pro, en vooral niet minder van hetgeen aanvallers contra de v.w. leer hebben geschreven, heeft mij tot de conclusies gevoerd, die, met de hier zeker nodige bescheidenheid, in deze § kort worden voorgedragen.

De quintessens van de v.w. leer is: Merk als winst (verlies) aan het verschil tussehen de opbrengst van het goed en de v.w. ten tijde van de verkoop, en niet het verschil tussehen de opbrengst en het vroeger voor het goed uitgegeven bedrag (uitgaafprijs) zoals meestal wordt gedaan.

M.i. kan een algemeen oordeel niet anders luiden dan dat deze gedragsregel economisch voortreffelijk is en van zeer groot belang voor ondernemer en maatschappij.

Deze instemming beduidt echter niet, dat ik de theoretische beschouwingen, die de verdedigers van de leer daaraan ten grondslag leggen, geheel gaaf acht; ik heb daartegen zelfs een vrij ernstige bedenking, die ook ten aanzien van de draagwijdte van de leer betekenis heeft — en die naar ik moet verwachten